

Nr 43.

Av herr **Knaust**, angående skrivelse till Konungen med begäran om en närings- och arbetsstatistisk utredning beträffande hotell-, restaurang- och kaféörelsen i Sverige.

På uppdrag av den 1911 tillsatta nykterhetskommittén har kommerskollegium utarbetat en utredning beträffande tillverkningen av alkoholhaltiga drycker i Sverige och därmed sammanhängande frågor.

Uppslaget till denna utredning gavs genom en skrivelse från Svenska bryggareföreningen till Kungl. Maj:t av den 12 januari 1912, vari betonades, att en allsidig och fullt opartisk utredning rörande den svenska skattepliktiga bryggeriindustriens betydelse för och ställning inom svenskt näringsliv skulle äga synnerligen stort värde, då det gällde prövningen av de olikartade frågor och värdesättningen av de mångahanda faktorer, vartill kloket och rättvisa fordrade, att hänsyn måste tagas vid avgörandet av de viktiga lagstiftningsfrågor, vilkas lösning den nykterhetspolitiska situationen i landet för närvarande krävde. Föreningen ansåg sig emellertid ej själv böra åvägabringa den ifrågasatta undersökningen, alldenstund det kunde befaras, att densamma då på vissa håll ej skulle tillerkännas den objektivitet, som den måste äga för att tjäna sitt ändamål.

Under hänvisning härtill samt till frågans nära samband med det allmännas intressen överlämnades angelägenheten till Kungl. Maj:ts övervägande.

Denna skrivelse föranledde nykterhetskommittén att den 15 januari samma år ingå till Kungl. Maj:t med en skrivelse, vari kommittén framhöll, att en allsidig närings- och arbetsstatistik utredning angående tillverkningen av alkoholhaltiga drycker inom riket och i samband därmed stående frågor vore av stor betydelse för utförandet av kommitténs uppdrag.

Beträffande sättet för utredningens åstadkommande framhöll kommittén som sin mening, att den lämpligast borde utföras av officiell myn-

dighet samt föreslog, att det måtte uppdragas åt kommerskollegium att i samråd med kommittén och närmast för dess räkning verkställa densamma.

Kommittén hänvisade i sin skrivelse till Svenska bryggareföreningens ovan omnämnda skrivelse. Den hade med anledning av densamma ansett sig utan tidsutdräkt böra fästa uppmärksamheten på, att den däri begärda utredningen lämpligen borde få större omfattning och fördjupning än att endast omfatta den skattepliktiga bryggerinäringen, och ingick därför till Kungl. Maj:t med sitt förslag, att den måtte omfatta tillverkningen i det hela av alkoholhaltiga drycker inom landet.

Kungl. Maj:t tog omedelbart frågan under omprövning och infordrade från kommerskollegium dess utlåtande såväl beträffande den ifrågasatta utredningens omfattning som lämpligheten av dess förläggande till ämbetsverket. Sedan kommerskollegium redan i skrivelse av den 22 januari tillstyrkt utredningen i den omfattning, nykterhetskommittén föreslagit, och förklarat sig finna lämpligt att utredningen anförtroddes åt kollegiet, bifölls kommitténs hemställan av Kungl. Maj:t jämlikt nådigt brev av den 2 februari 1912.

Arbetet sattes omedelbart i gång och utredningen vidgades till att omfatta pressjästfabriker, brännerier, spritförädlingsverk, brännvinsförsäljningsbolag, vin- och spirituosa-handlare med utminuteringsrättighet, vinfabriker, vinhandlare utan utminuteringsrättighet, skattepliktiga bryggerier, skattefria bryggerier och malfabriker.

Sedan ett förberedande möte hållits med representanter för de industrier och näringsgrenar, vilka medtogos i utredningen, fixerades denna dess omfattning vid ett sammanträde den 20 mars 1912 under ordförandeskap av dr Key-Åberg mellan dåvarande cheferna för kommerskollegii närings- och arbetsstatistiska avdelningar, förste aktuarien dr Hj. Gullberg och byråchefen dr H. Elmquist samt i egenskap av delegerade från nykterhetskommittén denna kommittés ordförande förlikningsmannen S. H. Kvarnzellius, professoren dr T. L. Thunberg och sekreteraren fil. kand. E. Thulin.

Vid detta sammanträde beslöts, som sagt, utredningens begränsning till ovan anförda industrier och näringsgrenar, sedan ett uttalande till protokollet gjorts av nykterhetskommitténs ordförande, att utredningen icke borde omfatta hotell, restauranter, kaféer och liknande försäljningsställen.

Denna begränsning utgör emellertid en brist i utredningen, genom vilken den saknar den fullständighet, som kräves för att avsikten med densamma verkligen skall sägas bliva fylld.

Hotell- och restaurantrörelsen är nämligen en näringsgren, som även den beröres av nykterhetslagstiftningen på intimaste sätt.

Det kapital, som är nedlagt i hotell- och restaurantrörelsen, de enskilda och samhällseliga intressen, den representerar, äro icke mindre betydande och omfattande än de, vilka äro nedlagda i och representeras av bryggeri- och bränneriindustrierna, snarare större och mera omfattande.

Det måste då innebära en betänklig lucka, att en undersökning saknas rörande hotell- och restaurantrörelsen, liksom det måste förefalla egenomligt, att nykterhetskommittén kunnat lämna utan avseende en av centralorganisationen för denna rörelse gjord framställning om utredningens utvidgande att omfatta jämväl hotell- och restauranter.

Genom sin styrelse inlämnade nämligen Sveriges centrala hotell- och restaurantförening i slutet av år 1912 till nykterhetskommittén en skrivelse, vilken jag som bilaga bifogar denna motion, i vilken undersökning av näringsgrenens omfattning och betydelse begärdes på grund av att dess utöware måste anse sig äga berättigad anledning till att mot staten framställa ersättningskrav, därest genom lagstiftningen näringsgrenens tillvaro omöjliggjordes.

Efter en motiverad framställning av skälen, varför även utövarne av denna näringsgren, i likhet med utövarne av andra, med den av näringsfrihetsförordningen jämnställda, ansågo sig ha rätt att framställa dylika ersättningskrav, fäster skrivelsens kommitténs uppmärksamhet på näringsgrenens betydelse: genom storleken av det däri nedlagda kapitalet, vilket syntes böra beredas lagligt skydd, genom antalet av de personer, som i näringen hade sitt livsuppehälle, samt genom tillgodoseendet av den resande allmänhetens berättigade krav på trevnad och bekvämlighet.

Med hänsyn härtill förklarar skrivelsen till sist, att de ekonomiska konsekvenserna av de reformer på nykterhetslagstiftningens område, nykterhetskommittén kan väntas komma att framlägga, icke i sin helhet kunna överblickas, förr än även de svenska hotellens och restauranternas av dessa reformer berörda förhållanden fått en allsidig ekonomiskt-statistisk belysning.

Nykterhetskommitténs enda svar blev emellertid en förklaring, dagtecknad den 14 december 1912, att den för närvarande saknade anledning att påkalla den begärda utredningen.

Efter mottagandet av detta nykterhetskommitténs svar ingick föreningen den 15 januari 1913 med en skrivelse till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, däri samma skäl åberopades såsom stöd för föreningens begäran om verkställande av en fullständig utredning av den svenska hotell- och restaurantrörelsens ekonomiska förhållanden.

Berörda hemställan förklarades emellertid icke kunna till någon regeringens åtgärd föranleda.

Då jag finner, att goda skäl föreligga för den utredning, Sveriges centrala hotell- och restaurantförening begärt, samt att undersökningen beträffande de ekonomiska konsekvenserna av en förändrad rusdryckslagstiftning icke kan sägas vara fullständig, förr än denna undersökning utsträckt även till hotell, restauranter och kaféer, tillåter jag mig hemställa,

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en sådan närings- och arbetsstatistisk utredning angående hotell-, restaurant- och kaféerörelsen i riket, som år 1913 redan blivit slutförd angående tillverkningen av alkoholhaltiga drycker och därmed sammanhängande frågor.

Stockholm den 25 januari 1915.

Gustaf Knaust.

Bilaga.

Till Kungl. Nykterhetskommittén.

Sveriges Centrala Hotell- och Restaurantförening u. p. a. tillåter sig härmed hos K. Nykterhetskommittén värdsamt hemställa, att den ekonomiskt-statistiska utredning, som kommittén anbefallt K. Kommerskollegii avdelning för näringsstatistik att verkställa beträffande sprit- och maldrycksindustrien m. m., måtte utsträckas till att omfatta även Sveriges hotell- och restauranthäring.

Utan ett sådant utvidgande av ramen för ifrågavarande utredning torde den samma nämligen *icke* kunna giva någon fullständig bild av de ekonomiska konsekvenser, för staten såväl som för enskilda, vilka komma att åtfölja den prohibitiva lagstiftningen i nykterhetsfrågan, varom kommittén har i uppdrag att avgiva yttrande eller eventuellt förslag. Visserligen är det sant, att då en sådan lagstiftning, fullt genomförd, förutsätter *nedläggande* av sprit- och maldrycksproduktionen inom landet, så skulle *formellt* intet hinder möta för landets hotell och restauranter att fortsätta sin verksamhet — *utan utskänkingsrättigheter*. I realiteten kommer emellertid sloandet av dessa rättigheter göra det omöjligt för det stora flertalet av hotellen och restauranterna att förränta det kapital, som nedlagts i deras rörelse — ett kapital, som representerar högst betydande belopp, säkerligen mera än sprit- och maldrycksindustrierna tillsammansantagna. Efter införande av ett rusdrycksförbud måste därav berörda restauranthäringar anse större delen av sitt kapital förlorat. Om därför lagstiftningen berövar innehavarna av Sveriges hotell och restauranter de utskänkingsrättigheter, på vilka deras affärsers ekonomiska bärkraft i väsentligaste mån varit baserad, eller förändrar villkoren för dessa rättigheters behållande därefter, att ingen vinst från desamma längre är att påräkna, så måste de *gent emot staten framställa anspråk på full ersättning för den skada, som härigenom drabbar dem och av dem för sin utkomst beroende personal*.

Även yrkesutövarer inom vårt fack torde kunna åberopa skydd av den grundlagsparagraf, som säger, att konungen ej får »nägon fördärva eller fördärva låta — — — till liv, ära eller gods».

Att införande av en rent prohibitiv rusdryckslagstiftning skulle helt och hållet »fördärva» och ruinera den näringsgren, som av vår förening företrädes, ligger i öppen dag. Det skulle varken överensstämma med rätt och billighet eller vara svenska staten värdigt, om den på detta sätt med ett slag krossade ett uråldrigt och än så länge lovligt yrke, sysselsättande tiotusentals arbetare, utan att giva dess utövarer och deras personal fullt vederlag för vad de genom statens inskridande komme att mista.

Man skall icke gent emot detta krav kunna *med fog* framhålla, att de nuvarande innehavarna av utskänkingsrättigheter skulle vara undantagna från rätt till ersättning vid genomförande av en förbudslagstiftning, emedan deras affärer i 1864 års näringsfrihetsförordning uteslutits från den allmänna näringsfriheten, eller emedan de

blott sekundärt, genom göteborgssystemen, innehaft ifrågavarande rättigheter och blott på ett år i sänder.

Vad den förra invändningen angår, så lär väl det förhållandet, att restaurantnäringens utövare ej kunna åberopa sig på den allmänna näringsfriheten, ej betydada detsamma som att de och deras ägodelar skulle vara värnlöst prisgivna åt statsmakternas godtycke. Även hotell- och restaurantägare kunna påkalla skydd för sin rättmätigt fångna egendom. Såg- och kvarnindustri, apoteksrörelse och kruthandel — för att nu blott nämna några exempel — äro ju likaledes uteslutna från den allmänna näringsfriheten, utan att det faller någon in att förutsätta, det staten skulle genom ett ingripande på lagstiftningsvägen beröva dessa näringsgrenars utövare deras utkomst utan att giva vederlag därför. *Detsamma är förhållandet med spritindustrien*, med vilken vårt yrke således i detta hänseende är jämnställt. Det förutsättes icke, att den utan ersättning skall nedläggas sin produktion; logiken synes då kräva, att kommittén ägnar sin uppmärksamhet även åt de ersättningsanspråk, som kunna av näringsidkare inom vårt yrke framställas.

Vad beträffar invändningen, att vi blott sekundärt, genom göteborgssystemen, innehaft de utskänkingsrättigheter, på vilka vi grunda våra ersättningsanspråk, så kan den ej heller anses befogad. Part i denna sak är den, som genom de här förutsatta lagstiftningsåtgärderna blir ekonomiskt lidande -- d. v. s. icke göteborgssystemen, utan hotell- och restaurantaffärerna. Systembolagen ha här blott spelat rollen av förmedlare gent emot det allmänna utan rätt att själva tillgodogöra sig någon vinst i egentlig mening på hotellens och restauranternas utskänkning. Det är vid dessa senare företag, som utskänkingsrättigheterna sedan urminnes tid varit förenade, och det är också delvis på *gammal häfd*, vi grunda våra ersättningsanspråk.

Att dessa anspråk skulle vara mindre berättigade, därför att utövarne av vårt yrke fått ifrågavarande rättigheter på sig överlåtna blott för ett år i sänder, lär väl ingen heller på allvar vilja påstå. Att denna bestämmelse varit av ren formell innebörd, är nämligen uppenbart. Redan av praktiska skäl blir detta tydligt; hade våra innehavare av hotell och restauranter ej ansett sig trygga i sin verksamhet för längre tid än ett år i sänder framåt, så länge de bedrivit densamma efter laga föreskrifter, så skulle de givetvis ej ha kunnat utrusta sina affärer så, som allmänheten nu för tiden och även de kontrollerande myndigheterna kräva. Även den lagstiftning, som reglerar restaurantrörelsen, vittnar om att denna ettårsbegränsning ansetts sakna praktisk innebörd; man lagstiftar dock icke för en näring, som i realiteten anses ställd på ett års uppsägning! Hade det varit lagstiftarens mening, att ifrågavarande affärer *verkligen* skulle betraktas såsom byggda på mer eller mindre tillfälliga årskontrakt, så hade man säkerligen inskränkt sig till på administrativ väg, utan riksdagsbeslut, tillkomna förordningar.

Man får ej heller förbise, att det stora flertalet nu existerande svenska hotell- och restaurantaffärer vuxit upp ur äldre sådana, vilkas tillvaro varit tryggad på ett helt annat sätt än vad fallet är med våra dagars företag inom branschen — genom privilegier, koncession, s. k. burskaps- eller gästgiverirättigheter o. s. v. Under trycket av en allt kraftigare framträdande nykterhetsrörelse ha statsmakterna sedan tre kvarts sekel tillbaka kringskurit dessa rättigheter och till slut låtit dem, i den starkt inskränkta form, de slutligen fått, övergå på göteborgssystemen. Att ändock så högst betydande kapital placerats inom svenska hotell- och restaurantaffärer, har berott på att man ansett yrket arbeta i skydd av urgammal hävd, i utöandet av en lovlig näring under lagliga och, som man trott, trygga förhållanden. Yrkesutövarne ha ansett sig, så länge de i sin verksamhet rättat sig efter givna föreskrifter, utföra en del av

samhällsarbetet och ha i känslan härav ej heller någonsin kunnat tänka sig, att staten skulle vilja undanrycka grundvalarne för deras ekonomiska bestånd.

Det må vara sant, att genom den sedan mitten av förra århundradet fortgående utveckling av lagstiftningen på hithörande områden, varom här ovan talats, yrkets ställning formellt och juridiskt blivit svag. Detta har dock ej oroat; man har tryggt sig vid tanken, att om också yrket ej längre vore säkerställt genom sina forna privilegier och rättigheter, så borde staten dock taga hänsyn till gammal hävd och — till sin skyldighet att skydda även den uti ifrågavarande hänseenden svagt ställdes rätt. En utredning av de förhållanden, under vilka restauranteryrket kommit att intaga sin särställning inom Sveriges näringsliv, skulle för övrigt visa, att lagstiftningen härvidlag ej alltid iakttagit behörig hänsyn till av densamma berörda enskildes rätt. Restaurantinnehavare ha ju aldrig haft tillfälle att bevaka sina intressen inför de lagstiftare, som undan för undan beslutat åtgärder, ägnade att inskränka deras näringsfrihet och slutligen bringande dem i den nuvarande situationen. Att yrkesutövarne ej velat hävda och bevara den rätt, de haft, torde icke kunna anses vara något giltigt skäl för att nu behandla dem som fullständigt rättslösa.

Vi skola även tillåta oss framhålla ett par praktiska synpunkter på frågan.

Om staten skulle utan vederlag beröva Sveriges hotell- och restaurantaffärer deras utskänkingsrättigheter, så komme därigenom så betydande kapital att gå förlorade, att i ett litet land som Sverige en allvarligt ekonomisk kris bleve följden, en kris, som ej ginge ut över restauranteryrkets utöfvare allenast. I fall statsmakterna rikta ett så förkrossande slag mot en stor och hittills livskraftig näringsgren, så skulle detta helt visst på många sätt få återverkningar även inom andra industrier. Det har ofta klagats över, att den svenska penningplaceraren visar en överdriven försiktighet, då det gäller att stödja företag inom näringslivet, och att vår industriella utveckling härigenom hämmats. Blevet det fastslaget, att staten kunde genom en hårdhänt lagstiftning ruinera en så betydande näringsgren som restaurantrörelsen, så vore det att befara, att de svenska kapitalisternas obenägenhet att placera pengar i företag inom näringslivet skulle ytterligare skärpas till skada för all svensk industri. I ett land som Sverige får det ej komma därhän, att lagstiftningen i några av sina utvecklingsfaser låter den ekonomiska rättssäkerheten framstå såsom mindre betryggad.

Indragandet av utskänkingsrättigheterna skulle komma att framtvinga nedläggandet av en hel del hotell. Just de största och mest komfortabla bland dessa, d. v. s. de, som haft att förränta det största anläggningskapitalet, torde komma att bli de första, som måste stänga sina portar för den resande allmänheten. Följden måste bli en högst kännbar brist på goda resanderum, vilket kan medföra de allvarligaste olägenheter. Vi tänka härvidlag ej på turisttrafiken, vilken kan förutsättas bli väsentligt minskad efter genomförandet av ett spritförbud. Men det stora antal utländska köpmän, som årligen hitresa för att uppgöra affärer med svenska exportörer och importörer, lära ej finna sig i sådant sakernas läge utan kräva rättelse. Är då staten beredd att ingripa antingen genom att lämna statsunderstöd åt goda hotell eller genom att själv börja driva hotellrörelse?

Genom nedläggandet av en hel del affärer inom branschen efter genomförandet av spritförbud eller en ytterligt skärpt, restriktiv rusdryckslagstiftning, skulle en stor del av de tiotusentals människor, som nu finna sin utkomst vid våra hotell och restauranter, ställas på bar backe som arbetslösa. Ett flertal bland dem, särskilt inom den fackutbildade personalen, torde få mycket svårt att inom andra yrken skaffa sig ett levebröd, särskilt om de åldrats inom yrket. Då frågan om statens övertagande av

tobaksfabrikerna inom landet var före, medgavs från alla håll, att staten hade ersättningsplikt gent emot de tobaksarbetare, som icke komme att få sysselsättning vid statsfabrikerna. Vi förmoda, att samma rättvisa vederfares den restaurantpersonal, som genom ett statsmakternas ingripande förlorade möjligheten att försörja sig inom sitt yrke.

Här föreligga sålunda flera på rätt och billighet grundade ersättningskrav, vilka skola framträda i samma stund som statsmakterna godkänna de reformförslag på rusdryckslagstiftningens område, vilka nykterhetskommittén väntas komma att framlägga. Vi upprepa därför, att frågan om dessa reformers ekonomiska konsekvenser ej kan i sin helhet överblickas, förrän även de svenska hotellens och restauranternas av dessa reformer berörda förhållanden fått en allsidig, ekonomiskt-statistisk belysning.

En sådan utredning beträffande hotell- och restaurantfacket har hittills aldrig blivit verkställd. Vår förening sökte visserligen år 1909 på uppdrag av k. kommerskollegii avdelning för arbetsstatistik att genom utsändande av en del frågeformulär till sina medlemmar åstadkomma stommen till en sådan, men resultatet blev allt för ofullständigt för att kunna läggas till grund för ett bedömande av här berörda förhållanden. Endast en officiell utredning lär härvidlag kunna giva det nödvändiga materialet i tillräckligt fullständigt skick. Skulle nykterhetskommittén vilja tillmötesgå oss genom att nu föranstalta om en sådan, så skall vår förening ej underlåta att kraftigt mana innehavarna av Sveriges hotell och restauranter till att insända alla äskade upplysningar så skyndsamt, att de kunna tjäna till kompletterande av de genom kommerskollegii sprit- och maltdrycksutredning redan insamlade uppgifterna.

En sådan utredning, varom vi här göra hemställan, borde enligt vår mening få en rätt vid ram och sålunda omfatta uppgifter rörande hotellens och restauranternas:

- I. Totala omsättning pr år:
 - a) matvaror,
 - b) spirituosa,
 - c) vin och maltdrycker,
 - d) rumshyror,
 - e) andra inkomster.
- II. Taxeringsvärde å:
 - a) egna fastigheter,
 - b) förhyrda fastigheter.
- III. Hyra pr år:
 - a) beräknad (i egna fastigheter och angivande % av taxeringsvärdet),
 - b) verklig (i förhyrd fastighet och angivande % av taxeringsvärdet).
- IV. Totala antalet anställda personer:
 - a) med fast årsanställning,
 - b) utan fast anställning, men sysselsatta i affären året om,
 - c) säsongpersonal,
 - d) musikpersonal.
- V. Totalsumman utbetalade löner:
 - a) åt personer med fast årsanställning,
 - b) åt säsongpersonal,
 - c) åt musik.

- VI. Personalens beräknade inkomster av annan natur än lön.
- VII. Värdet av inventarier.
- VIII. Utskylder för rörelsen under förlidet år:
 - a) till stat,
 - b) till kommun.
- IX. Deklarerad inkomst av rörelsen med uppgift, huru stor del av densamma som härflyter från utskänkingsrättighet.
- X. Utskänkingsavgifter pr år.

Det är ingalunda vår avsikt att genom denna framställning göra någon som helst demonstration mot införande av spritförbud i en eller annan form eller mot någon annan lagstiftningsreform, som kan komma att genomföras i nykterhetens intresse. Efter varje sådan skola Sveriges hotell- och restaurantinnehavare lika väl som andra laglydiga medborgare naturligtvis lojalt rätta sig, och det ligger utanför vår uppgift att i detta sammanhang opinera uti dessa frågor. Vad vi såsom representanter för Sveriges hotell- och restauranthäring velat framhålla är, att om statsmakterna besluta genomförandet av en reform, som ruinerar hela vårt yrke eller i varje fall åsamkar det svåra förluster, så kräva rättvisa och billighet, att staten lämnar ersättning därför — *icke* ersättning för den vinst, vi under nuvarande förhållanden kunnat beräkna på vår rörelse, *icke heller* några pensioner eller annat understöd åt restaurantinnehavarna i allmänhet (sådana som t. ex. vid inlösendet av gästgiveri- och burskapsrättigheter tillerkändes dessas innehavare) utan blott *skydd för det kapital, som finnes nedlagt i vår näring*, mot den förlust, som måste uppstå, om staten genom en rusdryckslagstiftning, ännu mera restriktiv än hittills eller rent prohibitiv, för ett flertal av Sveriges hotell och restauranter försvårar eller omöjliggör fortsatt yrkesutövning, samt vidare, att restaurantinnehavarna och de bland personalen, som genom statens åtgöranden till äventyrs komme att mista sin utkomst, hållas skadeslösa därför. Det är dessa berättigade krav, som synas oss tarva en fullständig utredning av vårt yrkes ekonomiska förhållanden i den mån de beröras av en blivande rusdryckslagstiftning.

I förhoppning att kungl. nykterhetskommittén måtte beakta denna vår framställning samt efter fattat beslut i frågan giva oss ett meddelande, huruvida vår förening kan stå till tjänst med ytterligare upplysningar i den av oss berörda frågan, ha vi äran teckna,

Vördsamt

Sveriges Centrala Hotell- och Restaurantförening u. p. a.

Hjalmar Tornblad.

Agnar Meurling.

Otto Bähr.

N. Gardhi.